

Vlucht uit Babel¹

Heel gemoedereerd spreken we het uit dat we elkaar niet verstaan, in de loop der jaren *al minder verstaan*. Vaag verwonderen we er ons nog over, met een rest van naïef gevoel, hoe het zo kon worden, terwijl we immers in vele verbanden samenzijn en deze al wijder bogen slaan in de samenleving en werkelijk tot al breder samenwerking komen. Men zou kunnen denken dat, zoals het kosmopolitisme van de Verlichting de tegenbeweging te verdragen kreeg van de Romantiek, die al het eigene, inheemse, het organisme, de historische traditie naar voren schoof, wij ook, van louter gemeenschap-zoeken en -vertonen moe geworden, ons terugtrekken op onze kerk, natie, groep, clan, kring, club, sekte, om een rand van individuele vrijheid, een leven met meer reliëf, een contact met diepere lagen, de meer spontane gaven, de meer onmiddellijke, warme mededeelzaamheid van verwanten te vinden, verwanten die ons toelaten, ja aanmoedigen *onszélft* te zijn. Daar is zeker iets van aan! Maar het proces van vervreemding, de kettingreactie van de automatische misverstanden zet zich dóór ook in het meer eigene van huis of hal, blokhut of loge, winkel of tent, waar we onder land-, partij-, huis- of clubgenoten zijn. Maar in wezen zijn we al verder op onze *vlucht* – ook dáár vandaan! Want de mensen zijn, zo onder elkaar, wel aardig, maar hun taal laat zich niet rijmen met de onze, hún “algeméén-beschaafd” is niet óns “algemeen-beschaafd”, hun a-b-c is zo ver van het onze dat we niet dan toevallig, naar de klank, soms hetzelfde woord vormen. Wij verkeren, zeggen ze, in een *polyvalente* wereld, onze voorstellingen zijn ambivalent, het eigene, dat voor ons het ware is, laat *zich alleen* in paradoxen zeggen en zodra de paradoxen in het kleinere milieu ook niet meer aanslaan, nemen wij de wandelstaf en tijgen verder, voortvluchtigen, pelgrims, padvindere, uit dit Babylon, uit deze Babylonische *spraakverwarring*. Deze verwarring is niet daaraan ontsproten dat we, zeg sinds de Verlichting, allemaal of in meerderheid zo origineel zijn geworden.

Integendeel! Dat is juist het dolste: de uniformering gaat dóór tot in de plooien van onze consciëntie, geknecht zijn we al meer in horigheid onder het apparaat, de propaganda, de reclame, we verstaan alles van elkaar op mijlen afstand. We dóórzien ook de sofismen al meer, in al stilliger achterdocht, we hebben, bij tijden, een stilzwijgende afspraak de revolte tegen dit Babylon te onderdrukken in ons – en het gaat op een Esperanto van algemeen-verstaanbaarheid in het *collectivum* al aardig lijken, maar wij reppen ons weg uit dit Babel vanwege zijn grenzeloze verwarring in de taal, zodra die iets dieper aan de gronden van ons mens-zijn raakt. Ja ja, de *theologie*, eens de grond van de universiteit, is afgeschaft, haar opvolger, de *wijsbegeerte*, is in vele, vele scholen uiteengegaan, háár opvolger, de *natuurwetenschap*, heeft een voorlopige taal gemaakt die zich voor zichzelf als voor iets onreins geneert, omdat het reine waarheen men reikt, het getal en de maat, de van alle ménselijk denken bevrijde steriele klaarheid zal zijn. Van daaruit nemen we op onze vlucht een duik in het driftenleven om met Da-da-gebáren-van-woorden naar boven te komen, om dan, duizelig van de zwoelte, ons óp te zwaaien tot een nieuw *pathos* of, huiverend van de

¹ Overgenomen uit *Om de waarheid te zeggen* (1971), 98-100. Eerder verschenen in: *In de Waagschaal* (12) 1956-1957 nr. 28. Ook in *In de Waagschaal* (1960).

kou, ons door principiële taalkritiek in de bunker van een nieuwe *zakelijkheid* terug te trekken, schijnbaar vast van hand, in de grond radeloos en zonder kracht tot enige beslissing. Wij vluchten uit de spraakverwarring, uit dit sublieme en perfide leed dat aan ons leven knaagt. Want in het woord bloeit ons leven, in de spraak ligt onze gemeenschap, *wie werkelijk één taal spreken, die zijn ook werkelijk sámen*. Wij vluchten uit dit Babel en een eind is aan onze vlucht niet te zien. Tragisch wordt het gebeuren eerst dan als ook de *kerk* in dezelfde taalontbinding haar leven zou moeten slijten, als zij geen synthese vindt tussen traditie en inventie, tussen de altijd-werkzame gelijkenis en het creatieve beeld, als ook dáár geen eeuwen overspannende, de volkeren verbindende, de filosofieën overtreffende eigenheid, eenheid en eenvoud-van-taal wordt gevonden.

Of tragisch? Nee, sparen we dit woord voor wat nóg erger en schier ondenkbaar is, namelijk dat de kerk, ontmoedigd, opgedreven, nerveus, de vlucht uit Babel in háár midden *zou doen stoppen* en stollen, zodat de spraakverwarring plotseling gewijd wordt, sacraal, onaanraakbaar. Met de beste bedoelingen, in dienst van het totaal vastgelopen denken van de mensen van deze tijd, dat op een al heillozer wijze enkel op de simpelste (en tóch nog dubbelzinnige) leuzen reageert. Met de beste bedoelingen, om de veelkleurige rijkdom die in het kerk-zijn besloten ligt, glansrijk aan de dag te brengen. En toch deze stilgezette vlucht uit Babel zou de Babylonische gevangenschap zijn, zou de binding zijn aan wat Barth eens genoemd heeft: “*das babylonische Ungeheuer*”. God geve dat het dáártoe nooit zal komen, liever, om zo te zeggen, de experimentelen, vóóraan en verder tastend in taalavonturen dan rondom ons de gestolde vormen van elkaar weersprekende confessies, elkaar doorkruisende idiomem, elkaar uitsluitende “*waarheden*”, die in al hun tegenspraak als de kraterrand, na een uitbarsting van eeuwen her, voor de komende eeuwen als prachtig-ruig bergmassief in glorie tegen de horizon zou staan.

Dat zou het uitzicht zijn, indien de *oecumenische* beweging, in de paniek voor de vlucht *uit* Babel, zich metterwoon zou vestigen *in* een Babylon waarin de erupties voorbij zijn. Alleen de vulkanische stenen hier en daar zouden ons nog herinneren dat het vuur uit de diepte in eigen talen was uitgebroken, dan zou de sneeuwrens zich naar beneden hebben verlegd tot de status quo van de *tot eenheid bevroren spraakverwarring*. Persoonlijk geloof ik niet aan dit vreselijk uitzicht. Voor zover zich iets daarvan aftekent, meen ik dat we liever moeten wonen in onze eigen taal of vluchten uit de dubbelzinnige taal van onze omgeving en steeds opnieuw verder trekken als emigranten, als Hebreeërs, als *displaced persons* (of kerken, geloofsgemeenschappen, groepen) dan ons gevangen te geven, waarschijnlijk uit moeheid, aan de *tirannie* van de o zo welmenende *alomvattendheid*. Bij zulk een dreiging zijn dan direct een paar dingen te doen, bijvoorbeeld: 1. Het grenzen stellen aan de interpretatie van onze eigen belijdenis (“de hoofdsom van een weiland is niet een vliegmachien” – H.J. de Groot), 2. Het verzet tegen de *allegorese*, die zich aan de rechtmatige leiding van de historisch-kritische wetenschap onttrekt, 3. De onthulling van *die coquetterie* met de *patres* die gepaard gaat met een opzichtige ontrouw aan en onkunde van “*onze vaders*”, 4. De aanmoediging van noodzakelijke *Entmythologisierung*, *vertaling* en toepassing van de *Bijbelse* grondwoorden, 5. De opwekking tot eenvoudige trouw aan de taal die onze moeder bewaarde en het contact *allereerst* met de stamverwante talen, 6. Het menselijk begrip voor de vlucht uit ons Klein-Babel, 7. Het alarm-blazen tegen de inauguratie van het grote Babel, dat een verstard amalgame van alle talen zou zijn, waaraan men, als in een totaalstaat,

lamgeslagen de “vrijheid” vierend, als bij afspraak een láátste zin zou verlenen, die zich definitief verwijderen zou van de *Logos* die in den beginne was, van het Woord dat in het midden getreden is, van de Geest die in vele talen spreken kan, maar niet tot vermeerdering, bestendinging of sacralisering van onze menselijke en in wezen altijd “religieuze” spraakverwarring.